

Відзив офіційного опонента
кандидата педагогічних наук, доцента Шевченко Ольги Володимирівни
на дисертаційне дослідження Босої Віти Петрівни
«Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних
мов у процесі вивчення фахових дисциплін»,
представленого на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти
(015 Педагогічні науки)

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки.

Дисертаційне дослідження В. П. Босої висвітлює актуальну для сучасної професійної педагогіки проблему, яка потребує виважених методологічних і практично-педагогічних узагальнень у зв'язку з глобалізаційними та євроінтеграційними процесами, що відбуваються в українському суспільстві загалом та в сфері освіти зокрема. Дисертантка переконливо доводить, що інтеграційні процеси, які спонукають українське суспільство до радикальної перебудови соціокультурного середовища, визначають необхідність підготовки фундаментально підготовлених, компетентних, конкурентоспроможних фахівців. Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у вітчизняній педагогічній науці та практиці має на сьогодні серйозне соціальне значення у зв'язку з інтеграцією України до світового співтовариства, соціокультурними змінами в українському суспільстві, дедалі більшою відкритістю вітчизняної культури та можливістю комунікативного взаємопроникнення й взаємодії різноманітних культур як на території нашої країни, так і поза її межами.

Аналіз наукового доробку багатьох учених дозволяє стверджувати про пріоритетність розгляду формування професійної компетентностей філологів, тоді, як мовленнєва компетентність майбутнього учителя іноземної мови почасти залишається поза увагою дослідників.

Тема дисертації входить до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка як складова частина комплексної наукової теми «Формування професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах європейської інтеграції» (Державний реєстраційний номер 0110U002110).

Нові факти, одержані здобувачкою

Дисертаційне дослідження актуалізує проблему професійної підготовки вчителя іноземних мов в умовах реалізації Концепції педагогічної освіти та Концепції Нової української школи, з одного боку, та проблему мовленнєвої компетентності суб'єктів освітнього процесу – з іншого. Це вирізняє дане дисертаційне дослідження з-поміж інших, присвячених проблемі професійної підготовки фахівців в умовах університетів.

Дисертанткою вперше визначено характер впливу системи педагогічних умов і технологій на процес формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін; обґрунтовано авторський підхід до впровадження навчально-методичного забезпечення

досліджуваного процесу в межах компетентнісного, діяльнісного, соціолінгвістичного підходів; розроблено структуру мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов (мотиваційний, соціокультурний, діяльнісний, рефлексивний компоненти); вдосконалено змістове наповнення процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов, уточнено сутність поняття «формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов» як розвиток сукупності мовленнєвих знань, умінь і навичок іншомовного спілкування майбутніх учителів іноземних мов з одночасним розвитком у них позитивної мотивації та самооцінки розвиненості означеної компетентності.

Враховуючи здійснений дисертанткою аналіз філософської, соціологічної, лінгвістичної, психологічної, педагогічної літератури, варто зазначити, що проблема дослідження виходить на рівень міждисциплінарної, із залученням категоріально-понятійного апарату філософії освіти, психології, теорії мови і комунікацій, культурології. З іншого боку, складність постановки питання про мовленнєву компетентність майбутніх учителів іноземних мов визначається необхідністю включення мовленнєвого компонента в освітньо-кваліфікаційні характеристики фахівців педагогічного та філологічного профілю та слабкою ресурсною забезпеченістю цього процесу в системі професійної підготовки в університеті.

Значення отриманих автором результатів для педагогічної науки і практики

Автором пророблено значну практичну роботу з реалізації поставлених перед дослідженням завдань, особливо з розробки та впровадження технології формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін. Вагоме значення для педагогічної теорії і практики професійної підготовки майбутніх педагогів має розробка авторкою педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін. Означені педагогічні умови знайшли своє відображення в апробованих у процесі експерименту формах організації процесу вивчення фахових дисциплін (моніторинг, кейс-стаді, діалогове навчання, навчальні й виробничі практики). У дисертаційному дослідженні ґрунтовно відображено зміст педагогічних перетворень, що забезпечується реалізацією педагогічних умов (діагностика якості вивчення фахових дисциплін майбутніми учителями іноземної мов; забезпечення стійкості пізнавальних інтересів студентів через емоційне насичення змісту і методів навчання; створення й використання фахових комунікативних кейсів; демократизація та діалогізація навчальної взаємодії під час вивчення фахових дисциплін).

Результати дослідження можуть бути використані в системі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов; впровадженням навчально-методичного забезпечення формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов в освітньому процесі вітчизняних закладів вищої освіти. Результати дослідження можуть бути впроваджені в систему післядипломної педагогічної освіти з метою розвитку мовленнєвої

компетентності педагогів в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні

Дослідження побудоване на солідній джерельній базі, яку дисертантка доцільно систематизувала. Вивчення такого значного масиву філософських, соціологічних, лінгвістичних, культурологічних, психологічних, педагогічних джерел (серед яких 19 – іноземними мовами) дало дисертантці підстави для формулювання обґрунтованих наукових висновків, що засвідчили достатню методологічну культуру В.П.Босої, дозволили їй ґрунтовно вивчити категоріально-понятійний апарат дослідження, розробити й експериментально перевірити ефективність авторської технології формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін.

Обґрунтованості наукових положень дисертантки сприяли використані у роботі концептуальні положення кількох базових методологічних підходів: компетентнісного (у межах якого мовленнєва компетентність розглядається як складова загальної професійної компетентності вчителя), діяльнісного (означена компетентність формується в навчальній та квазіпрофесійній діяльності), соціолінгвістичного (що уможливив виокремлення специфіки іншомовної мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов та місця й ролі фахових дисциплін у процесі її формування). Сукупність зазначених наукових підходів дозволила дисертантці визначити оптимальну сукупність методів і методик дослідження, а також спроектувати низку педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов, розробити авторську технологію її формування.

Досягненню поставленої мети, вирішенню поставлених перед дослідженням завдань слугував комплекс взаємопов'язаних методик, передовсім, експериментальних - анкети «Мотиви оволодіння мовленнєвою компетентністю», спрямованої на самооцінку учасниками експерименту особливостей їх мотивації при вивченні фахових дисциплін; стандартизованої методики для виявлення комунікативних та організаторських здібностей, яка дозволяє виявити особистісні характеристики майбутніх учителів за шкалами: вміння чітко та швидко налагоджувати ділові та товариські контакти з людьми; прагнення розширити соціальні контакти, особливості участі у групових заходах, вміння впливати на людей, бажання проявляти ініціативу у комунікативній взаємодії; методики «Опитувальний листок Форверга на контактність», що дозволяє оцінити рівень емпатійності, щирості, ініціативності, толерантності майбутніх учителів; тесту В.Макліні «Мовні бар'єри при спілкуванні»; методики В.Бойка з діагностики комунікативної установки; методики М.Снайдера для діагностики оцінки самоконтролю у спілкуванні, що відображає особливості мовленнєвої поведінки студентів. Застосовувалися також методики самооцінки студентами рівня своєї мовленнєвої компетентності, яка здійснюється за кількома шкалами (іншомовна, мовна, лексична, соціокультурна, навчальна і методична

компетенції) та експертне оцінювання викладачами фахових дисциплін специфіки усного й писемного мовлення студентів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертаційного дослідження В. П. Босої логічна, побудована за проблемним підходом, дозволяє повністю виконати завдання дослідження і різнобічно проаналізувати проблему. У дисертації виражено й коректно сформульовано науковий апарат, визначено наукову новизну, обґрунтовано практичне значення роботи.

У роботі представлено обґрунтовані педагогічні умови та технологію формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов, враховуючи особливості вивчення ними фахових дисциплін, коефіцієнт значущості яких за експертним опитуванням склав більш як 0,5. Розроблена й апробована у ході дослідження технологія формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов авторська технологія формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземної мови у процесі вивчення фахових дисциплін є комунікативно-орієнтованою, цілеспрямованою, системною педагогічною діяльністю щодо узгодження цілей, форм, змісту, методів і результатів навчання. Таке розуміння технології формування мовленнєвої компетентності визначило її структуру: цільовий, організаційний, змістовий, процесуальний і результативний компоненти. Коректно визначено експериментальну базу дослідження. Важливо, що використовувалися авторські опитувальники. Автор ретельно підійшла до формування контрольних та експериментальних груп.

У дослідженні В. П. Босої аргументовано визначено дидактичний підхід до побудови системи критеріїв експериментального дослідження, коли компетентність майбутніх філологів оцінюється або з позиції оцінки рівня засвоєння ними окремих навчальних курсів (дисциплін, тем) або відповідно до ключових мовних компетенцій (читання, письмо, аудіювання, говоріння). Інтеграція зазначених підходів дозволяє розглядати мовленнєву компетентність комплексно – і як системне утворення мотиваційної, індивідуальної, діяльнісної, рефлексивної сфер особистості майбутніх учителів іноземних мов (відповідно виділений ціннісно-мотиваційний; організаційно-комунікативний; соціально-культурний; рефлексивно-результативний критерій); і як практичний результат процесу вивчення фахових дисциплін (фахово-професійний критерій). Виділено еталонні рівні мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов – високий, середній, низький.

Загалом робота має цілісний, завершений характер самостійного оригінального наукового дослідження, яке вносить певний внесок у розвиток педагогічної науки і практики підготовки вчителів іноземних мов в університеті.

Найбільш суттєві результати дослідження

Отже, найбільш суттєвими результатами дисертаційного дослідження, особисто одержаними дисертанткою, можна вважати:

1. Ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз проблеми розвитку мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін.

2. Коректний аналіз базових понять дослідження, зокрема, поняття «компетентність», «мовлення», «мовленнєва компетентність», «фахові дисципліни».

3. Обґрунтування структури і змісту мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у сукупності мотиваційного, соціокультурного, діяльнісного та рефлексивного компонентів.

4. Аналіз змісту фахових дисциплін, що сприяють формуванню мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов (сучасна лінгвістика, практика усного та писемного мовлення, інформаційні технології в іноземній мові, практичний курс перекладу, критичне й аналітичне читання, практична фонетика, практична граматики, світова література та ін.).

5. Обґрунтування й експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Попри значущість отриманих В. П. Босою методологічних, теоретичних і практичних дослідницьких результатів, мусимо висловити деякі **зауваження і побажання** до дисертаційного дослідження, які носять переважно рекомендаційний або ж дискусійний характер, але можуть посприяти подальшим дослідженням у цій галузі, а саме:

1. Попри досить ґрунтовний і широкий категоріально-понятійний аналіз проблеми дослідження, варто зауважити, що базовим загальнонауковим поняттям у дисертаційному дослідженні В. П. Босої є поняття «комунікація». На нашу думку, воно потребує більш глибокого висвітлення в тексті дисертації, аніж представлене у п. 1.2.

2. У п. 1.2 дисертантка подає аналіз фахових дисциплін, на матеріалі яких фактично побудовано всю експериментальну роботу. Проте зміст представленого аналізу не дає розуміння того, чим відрізняється перелік (і обсяг викладання) фахових дисциплін всіх університетів, які брали участь в експерименті; чи існує загалом освітній стандарт підготовки вчителя іноземних мов і який фаховий компонент там прописано та ін.

3. На нашу думку, у розділі 3 потребує більш глибокого співвіднесення комплекс обґрунтованих дисертанткою педагогічних умов (з одного боку) та змісту технології формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов (з іншого боку), причому означене співвіднесення варто було би прописати в межах кожної зі складових технології – на рівні цільового, організаційного, змістового, процесуального та результативного компонента.

4. Результати формувального етапу експерименту засвідчили ефективність розробленої дисертанткою технології формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Водночас з опису процесу реалізації технології не зрозуміло, як саме у означеному змісті відображено ті фахові предмети, на які спиралася авторка? У зміст яких фахових дисциплін вносилися зміни і чим ці зміни були обумовлені?

Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Результати наукового дослідження Босої В.П. стали надбанням наукової спільноти шляхом доповідей на 8 міжнародних наукових конференціях, а також на засіданнях кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Київського університету імені Бориса Грінченка. Результати дослідження висвітлено в у 21 праці, з них – 13 статей у провідних наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, 8 публікацій у збірниках матеріалів конференцій і наукових праць.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації

Дисертація та автореферат В. П. Босої оформлені відповідно до сучасних вимог до оформлення результатів наукових досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Автореферат цілком відображає текст дисертації та результати дисертаційного дослідження.

Висновки до розділів та загальні висновки з дослідження виважені, цілісні, комплексно й концентровано виявляють авторську позицію й високий рівень узагальнення теоретичного та емпіричного матеріалу. Додатки представляють ґрунтовне опрацювання нормативного й статистичного матеріалу і можуть вважатися окремим результатом дослідницької роботи.

Загальний висновок. Аналіз дисертації Босої Віти Петрівни «Формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін» засвідчує, що вона є актуальним, завершеним, цілісним і самостійним педагогічним дослідженням, яке має належну наукову новизну, теоретичне та практичне значення. У науковій роботі отримано науково обґрунтовані результати, які дали змогу дисертантці здійснити комплексне вирішення важливого актуального наукового завдання, що полягало у тому, щоб теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови та технологію формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін. Дисертаційне дослідження Босої Віти Петрівни відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» від 24 липня 2013 року №567, а його авторка заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методик професійної освіти (015 Педагогічні науки).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри практики
німецької та французької мов
Рівненського державного
гуманітарного університету

Шевченко О.В. Шевченко

